

15/01/2014

صالحه وهاب واصل

وجدان چیست

به نیک و بد چه عدالت کند قضاء و حکم
قضاوت عمل ما به دست وجدان است
(واهب)

وجدان یک نوع درک باطنی، احساس پرتوان درونیست که بر مبنای حدوده آگاهی باورمند شخص، قضاوت و اجرای فعل یا عملی (اعم از مثبت و منفی) شخص را، نظر به حکم و هدایات آموخته معنوی، اخلاقی، محیطی و مذهبی منحصر به فرد شخص بررسی نموده، او را در اجرای عمل و یا اجتناب ورزیدن از آن در محک توانایی فکری و اندیشوی اش هدایت میکند و قادر به تصمیم گیری میسازد.

اکثراً وجدان را صدای خدا و یا آوای ضمیر انسان مینامند که منبع اصلی این صدا و یا آوا را میتوان باور انسان گفت. از نظر معتقدین مذهبی و بزرگان متدین اسلامی این آواز «غیبی» یا آوازی که از «غیب» به گوش جان ما میرسد یک قدرت خارق العاده بوده و تجسس بیشتر در آن گناه شمرده میشود. در آئین یهودیت وجدان یا صدای درون را یک امر معنوی و نیم قسمت روح اقدس (ذات پاک یکتا) در وجود انسان ها میدانند و در مذهب مسیحی حضور وجدان را از بدو خلقت مستقیم با آفرینش انسان مرتبط دانسته اند.

قضاوت و هدایت وجدان شخص را، در اعمال فعالیت ها و تصمیم گیری های وی، بر مبنای احساس انسانی و درونی منحصر به فرد و متأثر از مذهب، کلتور، فرهنگ، سطح دانش و تربیه اجتماعی جامعه وابسته میباشد که شخص در آنجا زاده و بزرگ گردیده است. زیرا در کلتور، عنعنات و مذهب، امکانات تحصیلی، و روابط اجتماعی حقوقی و قانونی ممالک مختلفه، تفاوت های چشمگیر و قابل ملاحظه موجود است که در پرورش و توسعه کلی و یا نسبی «وجدان» در افراد جوامع مختلف اثر به سزای دارد. که تعیین نمودن حدود درست بودن و نا درست یا اشتباه بودن عملکرد و قضاوت آنرا در افکار انسان در محوطه امکانات آموزشی اثر گذار میباشد.

وجدان یک قضاوت تثبیت شده و نهایی اندیشوی انسانهاست که درین محوطه جای برای شک گمان و حدس وجود ندارد. اطلاعات و آگاهی که هنگام انجام عملکرد شخص در حصار فکری وی، مبنی بر آموزش تربیوی حافظه و فعالیت های فزیولوژیکی دماغ در هر عرصه که باشد، مواصلت میکند. اگر در مغایرت با ارزش های معنوی و اخلاقی جامعه وابسته قرار گیرد، علامه ندامت و پشیمانی و بر عکس آن نمایانگر فضیلت و یکی از احکام اخلاقیست.

قضاوت های وجدانی هم روی همین اساس در اذهان اشخاص شکل میگیرد. از آنجای که در قضاوت های وجدانی پندار های عقلانی و توانایی آگاهی نقش بارزی را بازی میکنند احساس هم یکی از عناصر عمده و اثر گذار است که اضافه تر از 50 درصد، در تصمیم گیری شخص تا عملکرد وی رول مهم و اساسی میداشته باشد.

وجدان آئینه باطن نمائیسست که کردار و عملکرد های انسانها را در دیدگاه بصیرت شخص برای باز بینی و سنجش اقلانه مثبت منعکس ساخته، قضاوت عادلانه و انسانی را در ذهن انسانها سهلتر و ساده تر میسازد.

د پانو شمیره: له 1 تر 4

افغان جرمن آنلین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالې د لیکوال په غاړه ده، هبله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

وجدان خاصه هر انسان است و هیچ انسانی بدون این فطرت و احساس باطنی و ذاتی بوده نمی تواند. وجدان در حقیقت یک مسئله کلی و یک زمینه است، که در سه بُعد عمومی اجرای وظیفه می کند. وجدان میتواند معرفتی باشد، میتواند توحیدی باشد و یا اخلاقی، که درین مبحث شرح کوتاهی از ابعاد و انواع آنرا در ذیل مشاهده و مطالعه میکنیم.

1 - وجدان معرفتی: غرض از این وجدان، همانا نفس وجدان و شعور نفسانی است که در معرفت و خود آگاهی ما، ما را یاری رسانیده، قادر به اندیشیدن در باره خود ما میسازد تا در وضعی که قرار داریم (بیماری، سلامتی، آرامش، نگرانی، دلهره گی، خوشی و یا غم، کامیابی و نا کامی) آنرا بتوانیم ارزیابی نموده داور حالات روانی خود باشیم.

2 - وجدان توحیدی: غرض از وجدانیست که سبب معرفت آفریننده جهان در ما میگردد. و به ما میفهماند که او خالق و آفریدگار همه پدیده هاست، کنترل و بازرسی همه اوامر و خلقت کائنات، به دست اوست و اوست که زمام امورات حیات و موت را در دست دارد.

3 - وجدان اخلاقی: غرض از وجدانیست که راهنمون نیکی و بدی در ما بوده، دآوری رفتار و اعمال پسندیده و ناپسند ما به دست آنست. اعمال زشت و ناپسند ما را سرزنش، و اعمال نیک ما را تحسین میکند و بالاخره، ما را وامی دارد تا در سلوک زشت مان تجدید نظر نموده، راه فضیلت و نیکی را برگزینیم.

گروهی از دانشمندان و محققین در قسمت منشأ و مبدأ وجدان، دو حالت مادی و معنوی را اساس قرار داده اند:

1- آموزشی یا اکتسابی که شخص بعد از به دنیا آمدن، آگاهی را از خانواده، محیط و اجتماع وابسته به آن، آموخته تفاوت های خوب و زشت، پسندیده و ناپسند را اکتساب میکند و معیار و مقیاس درک این نورمها و ارزش های مادی و معنوی هم از جانب این چند کتگوری ذکر شده، به آنها تبلیغ میگردد. این اشخاص مبنی بر همین طرق پرورش جامعه وابسته، وجدان شان را تا زمان پختگی افکار و ادراک، به شکل نسبی پرورش میکنند و عملکرد های عام پسند جامعه وابسته را شامل باور های شان میسازند. اما اکثر اوقات این پرورش تجربوی بعد از به قیام رسیدن حد دانایی و پختگی عقل و منطق در افراد تغییر شکل میدهد و انسان در کنار درک و منطق آموخته اش، متوجه احساس باطنی اش گردیده آن را هم در معرض امتحان قرار میدهد و در باور قضاوت هایش شامل میسازد. که این عمل هم منحصر به فرد میباشد.

2- وابستگی به فطرت و ذات انسان نوع دیگر از وجدان رامیدانند، یعنی وجدان یا آگاهی باطنی یک غریزه طبیعی و فنا نا پذیر است که از بدو هستی انسان بر جهان فانی در ناخودآگاه و یا شعور خفته انسان آمیخته، با وی زاده میشود و مانند یک اصل رهنمون خلقت با بکار برد داشته های ناخودآگاه انسان که در حریم پاکیزه احساس پنهان است، انسان را از انحرافات و اعمال ناپسند و زشت مانع میگردد و در کار های نیک و پسندیده تر غیب مینماید.

من به این عقیده ام که وجود وجدان را نمی توانیم از نفس انسان جدا پنداریم، زیرا موجودیت وجدان در نفس انسانها یک ضرورت عینی و حتمی و جزء خلقت هستی میباشد. وجدان زیر نام یک احساس باطنی و آوای درونی یک نعمت خداوندیست که به انسانها اهدا گردیده است.

وجدان فرمانروای سر زمین افکار و دهکده های اعمال انسان بوده در بحریکران دنیای پُر از فریب و تذویر، ناخدای کشتی وجود است، که اختیار راهنمایی آنرا در دست دارد. در بعضی از تعبیرات و تدبریات علمی و تحقیقی روایت است که اصراف هر پدیده مانند سیاست، مذهب، کلتور و رسم و رواجهای خرافاتی میتواند تأثیر مستقیم بر وجدان انسانها داشته باشد و حتی میتواند بعضاً با پذیرش روش و سلوک افراطی و منحرف کننده، مسیر وجهت حرکت وجدان را تغییر دهد.

د پانو شمیره: له 2 تر 4

افغان جرمن آنالین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پټه له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولۍ

به اساس گواهی های تجارب و آزمون های مختلف، مشکلات که در اثر کاهلی و غفلت انسانها رخ میدهد با تصمیم گیری های غلط و یا اشتباه همزمان با آن، که کم تجربگی و سطح پائین علم و دانش علت عمده آنرا تشکیل میدهد، اکثر اوقات باعث صدمات مزید فزیکتی در افراد جامعه شده اثرات عمیق تخریبی، تشنجات و فشارهای روانی نهایت و قابل لمس را در آینده ها بر آنها وارد میسازد. اما آگاهی و درک باطنی که فلسفه اسلام آنرا یک قسمتی از عقل علمی میداند و خاصه ذاتی انسانها است. آنرا «وجدانیات» می نامند، در همچو حالات ناچاری و دچار بر سر درگمیها به شکل آوای ضمیر یا صدای خدا به کمک ناخودآگاه فرد، اطلاعات دست داشته اش را در ساحة فکری مغز انسان فرستاده در سایه احساس و آموخته های تربیوی محیطی و اجتماعی اش رهنمون خوبیها و مانع زشتیها در وی شده با قضاوت عادلانه منحصر به فردش تصمیم میگیرد.

این نکته قابل یاد دهانیست که وجدان کودکان برخلاف بزرگسالان انعطاف پذیر بوده، به سادگی تسلیم می شود. یعنی اگر مسئله خلاف ارزش های وجدان را با خشونت و یا با مهر بر اطفال بقبولانید، چون هنوز حالات و رفتار اطفال در شکل گیری مقاوم نیست و هنوز بر خود و اعمالشان اکتفاء نداشته وابسته به والدین و اطرافیان میباشند، بدون موضع گیری آنرا میپذیرد. روی این دلیل باید در ساختار وجدان اطفال در خردسالی اصول، قواعد و ظوابطی را مد نظر داشته باشیم که شخصیت خوب آینده طفل را تضمین نموده از آفرینش مصیبت ها و رنج های وی در آینده جلو گیری نمائیم.

ناگفته نباید گذاشت که جنبه تقلید در اطفال خیلی نیرومند بوده، اعمال الگو یا مثال ها، در وجدان شان فوق العاده اثر گذار است. تکرار پند های اخلاقی و گفتار نیک برای اطفال بنای وجدان اطفال را رنگ میدهد و این نیاز مندی میرمیست که گفتن یکی دو بار آن برای اطفال کفایت نمی کند. کودک در فطرت خود تنها از کلیات امور آگاه است، مصداق های اخلاقی را ما باید به او بیاموزیم. تفهیم معانی کلمات مانند: نیک و بد، زشت و زیبا، خوب و خراب، راه و چاه... بر کودکان از همان آوان طفولیت مؤثر بوده در بهتری وجدان شان در آیند کمک میکند.

تشویق و ترغیب اطفال برای بار دوم اجرا نمودن عمل نیکی که قبلاً آنرا یکبار انجام داده اند، اثر به سزای در اعمار وجدان پاک و نیک اطفال دارد.

اصول و ظوابط قابل استفاده عبارت اند از:

- 1- آموزش های اخلاقی
- 2- ارائه الگو
- 3- استفاده از داستانهای خوب
- 4- استفاده از بازی های آموزنده و مفید
- 5- پند و تشویق
- 6- واداشتن به تأمل، حوصله و اندیشه
- 7- واداشتن به تمرین و تجربه

د پانو شمیره: له 3 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ

حفظ و تقویت وجدان

به مبنای گفته های قبلی ما، وجدانها همیشه در معرض انحراف و آلودگی قرار میگیرند و ممکن موجب سقوط انسانها گردند. اما این امر در قسمت اطفال و نوجوانان بیشتر صدق میکند. روی این ملحوظ چون وجدان اطفال پاک و انعطاف پذیر است، سریعاً برانگیخته شده و به سرعت هم تحت تأثیر قرار می گیرند. ازینرو وجدان ها نیازمند حفاظت از خطر بوده به تقویت احتیاج دارند. که با منطق حق پسند و سخن صواب میتوان وجدان را از آنچه که سبب آلودگی چشم و گوش و دیگر اعضای آدم میگردد، دور و برحذر داشته تقویت کرد. حواس انسان دریچه و صلت انسان با جهان خارج است. آلودگی وجدان و انحرافات و لغزش ها، اکثراً از طریق وجدان پدید می آیند. غفلت در این نکات و ضوابط ممکن است خطر آفرین بوده، از آن فردی پدید آید که عمری برای خود و دیگران شر و گرفتاری بیافریند.

پایان

منابع: سایتهای

- تبیان (وجدان)
- آکا ایران (راه پرورش وجدان)
- جی 5 لاین (وجدان چیست)
- میتا فزیک (وجدان چیست)
- حرف روز(وجدان کدام است)
- وجدان اخلاقی، ماهنامه مکتب اسلام، شماره 9، 1376ش.
- پاسخ 507، «حکمت نظری و حکمت عملی»، را مطالعه کنید.
- زمردیان، احمد، حقیقت روح، <http://www.magiran.com>
- تالار گفتگوی میهن(وجدان چیست)
- شبکه اجتماعی کلوب(وجدان چیست)

د پانو شمیره: له 4 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنيزي بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په څیر و لولئ